

SFT

Svensk Familjeterapi

Nummer 4/2013

Svensk Familjeterapi

Nr 4, 2013, årgång 24

Issn 100-3421

Utges av Svenska Föreningen
för Familjeterapi (SFFT)

Redaktör:

Anita Blom af Ekenstam,

Redaktör/layout:

Mårten af Ekenstam

Adress: Ringvägen 47b,

181 51 Lidingö

Mail: sftred@telia.com

Nästa nummer

kommer ut i mars

Manusstopp: 15/2

Föreningens styrelse 2013 — 2014

Marie Forneman,

ordförande

Arne Gynther,

vice ordförande

Ulf Korman, kassör

Åsa Kvarnbrink,

sekreterare

Helena Engelbrekt, ledamot

Britt-Marie Andersson,

ledamot

Lena Sahlström, ledamot

Cecilia Scott-Wiklöf,

ledamot

Charlotte Westerberg,

ledamot

Gunnel Nirving, ledamot

Karin Nilsson, vetenskaplig

sekreterare

Föreningens

webbadress:

www.sfft.se

Vi finns på

Facebook:

sfft - Svenska föreningen
för familjeterapi

Resande för SFFT?

Den senaste månaden har varit intensiv för mig i SFFT:s tecken: först vår egen kongress i Ystad, sedan en europeisk i Istanbul och så avslutningsvis en styrelsemöteshelg i Stockholm. Men nu går vi in i lugnare tider! Tror jag, inga arrangemang planerade i alla fall.

Kongressen i Ystad blev väldigt lyckad, den har vi fått mycket positiv feedback på! Stort tack till Södra för arrangemanget! Det blev mer än fullsatt, med väntelista, fantastisk! Det var ett bra och varierat innehåll i en vacker miljö dessutom.

I samband med kongressen hölls vårt årsmöte och styrelsen ser lika ut som före mötet! Årsmötet vill att föreningen håller i pengarna men tillstyrker styrelsens förslag om att ha möjlighet att ge viss möjlighet till förlustgaranti för lokala arrangemang. Andra förslag till hur överskottet kan användas återremitterades.

EFTA NFTO:s kongress var större i sitt format förstås, även där en god och avslappnad stämning med många goda möten. Inte så många svenskar på plats men ändå en svensk workshop! Mer från Istanbul längre fram i tidningen, liksom från Ystad.

Styrelsen har haft sitt första möte för verksamhetsåret, första gången vi träffades med Västras representant live! Styrelsen är komplett men vi väntar fortfarande på att Åland ska komma upp i 25 medlemmar och få en styrelseplats, de har ökat i medlemsantal men är inte framme ännu. Apropå medlemsantal så är det viktigt att värmlänningarna mobiliserar, de är farligt nära att mista sin plats- så betala in medlemsavgiften och värva nya medlemmar! Det sistnämnda gäller förstås för alla!

Styrelsemötesprotokollen finns tillgängliga på hemsidan.

SFFT har som remissinstans lämnat in svar på SSR:s förslag till etisk kod för psykoterapeuter, anmärkningsvärt är att familjeterapi inte ens nämns! Hoppas vi kan påverka!

I samband med styrelsemötet träffade vi SFT:s redaktör Anita Blom af Ekenstam för en avstämning och tackade för en bra tidning, diskuterade innehåll och format. Vår representant i Samrådsforum Marianne Borgengren avtackades och där söker vi en ersättare, inte klart ännu. Marianne ser det som meningsfullt att ha en familjeterapeutisk röst i denna sammanslutning av psykoterapiföreningar.

Nästa år är det Nordisk kongress i Åbo (Turkku) och nu är det tid att skicka in abstracts till denna!

SFFT har därför ingen ”vanlig” kongress utan ett vetenskapligt symposium i Linköping i oktober där även årsmötet hålls. Vi har en idé att koppla vetenskapliga symposier till universiteten som har de legitimationsgrundande utbildningarna och premiären blir således i Linköping.

Nu går vi mot jul och jag avslutar därför med att önska er alla en god helg och på återhörande nästa år!

Marie Forneman

PS Ni har väl sett Fokus på Familjens senaste - svenskt temanummer!
Låt er inspireras och skriv! DS

Medlem i Sveriges Familjeterapi

Förening - SFFT blir du automatiskt genom att gå med i en regional förening. Alla föreningarna finns presenterade på SFFT:s hemsida, www.sfft.se, under rubriken regioner. Här följer också en lista på kontaktpersoner för de olika regionala föreningarna.

Västerbotten: Åsa Kvarnbrink
asa@andebrink.se

Jämtland-Härjedalen: www.ffmitt.com
Marie Forneman marie.forneman@jll.se
Telefon arb: 063-153921

Dalarna: Jörgen Gunnarson
jorgen.gunnarson@ludvika.se
Telefon: 0240-86097

Värmland: Lennart Björk,
Ö Torggatan 19, 652 24 Karlstad

Telefon: 0541-88025 networker@live.se

Västra Sverige: Ilze Norman

ilze.norman@alingsas.se

Telefon: 0322-15401, 0733-963300

Halland: Anita Nilsson

anita.nilsson@falkenberg.se

Södra Sverige: Ulf Korman

ulfkorman@comhem.se

FTF-Sydost: Eva Sjökvist

eva.sjokvist@vaxjo.se

Famös, mellersta och östra Sverige:

www.famos.se Rolf Hessel info@famos.se

Telefon: 072-3110655

Stockholm: Lena Sahlström

lena.sahlstrom@sfft.se

Åland: Crister Eriksson cristere@aland.net

Det är till din regionala förening du vänder dig med namn- och adressändringar.

ÅRETS FAMILJETERAPEUT Magnus Ringborg

"Genom de senaste årens arbete med att lära ut anknytningsbaserad familjeterapi, ABFT har han givit familjeterapin en ny, användbar metod. Lägg därtill många års oförtrutet arbete som praktiker, handledare, lärare, skribent och tecknare."

Foto: Mårten af Ekenstam

Rapport från SFFT:s styrelsemöte den 9 – 10 november i Stockholm

Först gladdes vi alla över de positiva kommentarer som kommit efter Ystads-kongressen.

Det var fullt, 315 personer och kongressen går med överskott – kronorna ej räknade ännu.

Vi beslutade att skicka ut inbjudan om att bli medlem i SFFT till alla deltagande icke-medlemmar.

Antalet medlemmar i vår förening minskar och alla uppmanas att värva nya medlemmar.

Föreningens hemsida finns och uppgraderas ständigt. Där finns bland annat information om nästa nordiska kongress augusti 2014 i Finland och inbjudan att skicka in abstracts.

Hösten 2014 ordnas också vetenskapligt seminarium med årsmöte 22-23 oktober 2014 i Linköping.

Föreningen har skrivit remissvar på etisk kod för psykoterapeuter och kommer att yttra sig över en skrivelse om psykoterapeuter i socialtjänsten.

SFFT:s tidningsredaktör Anita Blom af Ekenstam gästade styrelsemötet och en fråga som diskuterades var om lokalföreningarna tar tillräcklig plats i tidningen. Hon uppmanade även fler korta inlägg, exempelvis rapporter från föreningsaktiviteter och bokanmälningar. Diskussion om vi ska fortsätta att ha en papperstidning till en kostnad

av 120 000 togs upp igen! VAD TYCKER LOKALFÖRENINGARNA?

Under vintern har styrelsen Skype-möten men vi träffas åter "live" i Linköping 22-23 mars.

Vi skall då diskutera om vad SFFT skall satsa på och arbeta med de närmaste åren och styrelsen önskar att detta även diskuteras i lokalföreningarna så att vi som lokalföreningarnas representanter får med oss önskemål och synpunkter till nästa styrelsemöte.

DET FULLSTÄNDIGA PROTOKOLLET FINNS PÅ VÅR HEMSIDA!

För styrelsen Britt-Marie och Ulf

Legitimerade psykoterapeuter inom socialtjänst

“

SOCIALCHEFEN I KALMAR SOCIALFÖRVALTNING, CECILIA FRID, FÖRESLÅR I EN TJÄNSTESKRIVELSE ATT SOCIALNÄMNDEN BESLUTAR OM EN AVVECKLING AV DEN PSYKOTERAPEUTISKA VERKSAMHET SOM BEDRIVS INOM FÖRVALTNINGEN. SOCIALFÖRVALTNINGEN I KALMAR PLANERAR ATT FORTSÄTTNINGSVIS KUNNA ERBJUDA FAMILJESAMTAL, MEN HAR INTE I UPPDRAG ELLER FÖR AVSIKT ATT BEDRIVA PSYKOTERAPI, DÅ SÅDAN ÄR ATT BETRAKTA SOM VÅRD OCH BEHANDLING INOM LANDSTINGETS ANSVARSOMRÅDE. VERKSAMHETEN FÖRESLÅS VARA AVSLUTAD 2014-01-31.

”

Vi, Marianne Arrias och Malin Ekedahl Petersson, har under snart nio års tid bedrivit familjesamtal i en öppenvårdsverksamhet som heter Familjehuset, först som socialsekreterare och sedermera som legitimerade psykoterapeuter.

I Familjehuset arbetar vi tillsammans med ytterligare sex kollegor. Den gemensamma målsättningen med Familjehusets arbete är att stärka relationen mellan barn, ungdomar och deras familjer. När vi med stöd från Kalmar kommun utbildade oss till familjeterapeuter fick vi kunskap om att legitimationen kräver annan journalföring än den som finns inom socialtjänsten, eftersom vi då betraktas som hälso- och sjukvårdspersonal. Vid årsskiftet 2011-2012 sökte vi därför få till stånd en dialog med Kalmar kommun om frågan. Vår ambition var att gemensamt skapa en lösning på hur vi ska arbeta under både socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen.

Vi har under snart två års tid haft otaliga telefonsamtal med parter vi anser vara berörda av frågan – Socialstyrelsen, HSAN, Socialdepartementet, lärosäten som utbildar psykoterapeuter och Akademikerförbundet SSR. Vi har ställt frågan vad det innebär att vara socionom och legitimerad psykoterapeut inom socialtjänsten. Anders Alexandersson, jurist på Socialstyrelsen, har klargjort att så snart en legitimerad personal använder sin yrkesutbildning och sitt yrkeskunnande är verksamheten att

betrakta som hälso- och sjukvård. Detta gäller oavsett om dennes titel är socialsekreterare, behandlare eller psykoterapeut. Enligt Alexandersson behöver då arbetsgivaren, för att kvalitetssäkra verksamheten och ge trygghet för klienten, inrätta en vårdorganisation med journalföring, patientförsäkring och verksamhetschef.

Det finns idag ett stort antal legitimerade psykoterapeuter som har sin grundanställning i någon annan profession, t ex socialsekreterare, behandlare eller kurator. Enligt den överenskommelse som tecknades mellan Sveriges Kommuner och Landsting, Arbetsgivarförbundet Pacta, Svenska Kommunalarbetsförbundet samt OFR 2011-10-18, bör de tituleras psykoterapeut om deras arbetsuppgifter till mer än hälften utgörs av psykoterapi. Denna överenskommelse var anledningen till att vi aktualiserade frågan om en förändring av titel från socialsekreterare till psykoterapeut

VARFÖR VÅR FRÅGA ÄR EN VIKTIG FRÅGA

Idag arbetar många barn- och ungdomspsykiatriska mottagningar enbart med barn och ungdomar som uppvisar psykiatriska symptom och sjukdomar. Vi anser att det är olyckligt att Kalmar kommun vill dra en så strikt gräns mellan vad som anses vara socialtjänst respektive psykiatri. Vi ställer oss frågan om de familjer som kommer till oss ska behöva få symptom och bli sjuka innan de erbjuds hjälp? Vi anser vidare att Kalmar kommun har en alltför snäv syn på vad psykoterapi är. I våra diskussioner med Kalmar kommun har vi uppfattat att man ser psykoterapeutiskt arbete som ett arbete som enbart skall bedrivas inom sjukvården. Detta synsätt delar inte vi och det delas inte heller av landets många familjeterapeuter. En familjeterapeut arbetar inte enbart med psykiska problem utan lika mycket med psykosociala och relationella problem. Familjeterapi hör därför hemma även inom socialtjänstens öppenvårdsverksamheter. Lika klart är det för oss att det inte är helt lätt att separera dessa

problem från varandra. I vårt arbete möter vi ofta familjer som har alla dessa problem.

Vi vill också sätta fokus på de mest utsatta barnen i samhället – ”socialtjänstens barn”. Det är allvarligt att dessa barn och deras familjer inte ska ges tillgång till kvalificerad behandling inom kommunal öppenvård. Socialstyrelsens och Högskoleverkets utredningar från 2010 visar att det i Sverige råder en betydande brist på personal med kompetens att bedriva psykoterapeutiskt arbete. Socialstyrelsen med flera instanser har återkommande uppmärksammat bristen på kompetens hos socialtjänsten. Det är därför obegripligt att Kalmar kommun först investerar sammanlagt tio års vidareutbildning i familjeterapi, för att därefter avveckla verksamheten. Det enda skäl man anger är att socialtjänsten i Kalmar inte ska erbjuda socialtjänstens familjer psykoterapi. Det innebär att socialtjänsten i Kalmar urholkar sin införskaffade kompetens, för när man väl har införskaffat den, får den inte användas i verksamheten.

Vi har valt att adressera vårt dilemma till berörda parter, då vi anser att frågan inte bör hanteras som en enskild kommunal angelägenhet, utan lyftas upp till nationell nivå. Vi är inte ensamma. Många socionomer har examinerats och legitimerats från de svenska lärosätena under de senaste åren, socionomer som har sin grundanställning inom socialtjänsten. Hur löser de anställda och deras kommuner detta dilemma? Vi anser inte att vi bedriver hälso- och sjukvård i traditionell bemärkelse, utan att vi bedriver familjeterapi inom socialtjänstens ramar. Hur kan lagarna mötas och anpassas till den verklighet som råder idag? Barn, ungdomar och deras familjer, oavsett inom vilken myndighet de befinner sig, har rätt till kvalificerad vård och behandling. Vi har föreslagit Kalmar kommun att låta denna fråga bli ett pilotfall, eftersom den behöver en mångsidig genomlysning. Kalmar kommun har tyvärr tackat nej till vårt förslag.

Marianne Arrias

Malin Ekedahl Petersson

marianne.arrias@kalmar.se

malin.ekedahl-petersson@kalmar.se

Diskussionsdag med Robert Whitaker

Psykofarmaka — ja eller nej?

Robert Whitaker. Foto Mårten af Ekenstam

Är det tänkbart att psykiatrisk sjuklighet kan orsakas av läkemedel mot psykisk ohälsa?

Svenska föreningen för lösningsfokuserad korttidsterapi och Södra Sveriges förening för Systemisk terapi och Familjeterapi organiserade den 8 november en diskussionsdag med Robert Whitaker och Elias Eriksson, professor i farmakologi vid Göteborgs universitet, med Herman Holm, psykiatriker i Malmö, som moderator. Mårten Gerle från socialstyrelsen och Lars Joelsson från barnpsykiatriska föreningen berättade om respektive organisations syn på de frågor som aktualiserades av Whitaker.

Vårt intresse för Whitaker och hans massiva kritik av psykofarmakaindustrin och psykofarmakaförskrivningen, psykiatiseringen av "livsproblem" och glidningen i psykiatrisk diagnostik, hade väckts av: "Anatomy of an epidemic", men vi ville göra något annorlunda än bara instämma i kritiken och polariseringen och försöka få till stånd en mer nyanserad diskussion kring de frågor som Whitaker tar upp i sin bok. Vi

lyckades få med Elias Eriksson, som var ordentligt påläst.

Intresset för dagen var överraskande stort trots att Whitaker kom från Köpenhamn dagen innan där 250 personer deltog. Uppenbarligen var det många som gärna ville höra fler sidor av diskussionen.

Whitaker fick inleda dagen med 45 minuters sammanfattning av sin kritik mot det psykiatriska etablissemanget i USA; hur "den psykiatriska epidemin" byggts upp sedan mitten på 80-talet och hur det faktiskt eskalerar med vidare diagnosbegrepp på grund av förändringar av diagnoskriterierna (utveckling??), så att fler människor kan passa in och fås att äta psykofarmaka. Han beskriver en ohelig allians mellan läkemedelsindustrin, psykiatrikerna och forskarna, som i många fall ter sig helt köpta av industrin. Kritiska röster tystas på mer eller mindre subtila sätt. Han föreföll rätt övertygad om att psykofarmaka skapar psykiatriska problem över tid, och att ökningen av antalet människor med psykisk ohälsa är starkt relaterad till psykofarmakakonsumtion.

Eriksson, som också fick 45 minuter ägnade i stort sett sitt anförande åt

massiv kritik av Whitaker's datainsamling, pekade på felcitat och menade som helhet att Whitaker's bok var fylld av felaktigheter och närmast att betrakta som en antipsykiatrisk inlaga, där patienterna skulle komma att skadas om de tog boken allvarligt. Framför allt menade Eriksson att Whitaker's beskrivning av biverkningar var missvisande speciellt vad gällde suicidalitet. Detta exemplifierades av de siffror vi har från Sverige, där suicid bland ungdomar faktiskt sjunkit de senaste åren trots ökad SSRI förskrivning. Han menade att SSRI och centralstimulantia inte skapar nya problem och att den ökning vi ser av patienter har en helt annan och mer komplex bakgrund. Han menade att Whitakers analys är en dålig förenkling, som inte har något med vetenskap att göra.

I utbytet mellan de två framkom dock att det fanns mycket som man var överens om - överförskrivning av såväl SSRI som neuroleptika (antipsykotika), multifarmakologi, dålig uppföljning eller ingen uppföljning överhuvudtaget. Eriksson tyckte också att såväl SSRI som antipsykotika skulle förskrivas av psykiatriker och inte av allmänläkare efter 20 minuters samtal.

Lars Joelsson, som kliniker, pekade bl.a på den andra sidan, underdiagnostik med avsaknad av farmakologisk behandling, trots väl genomförd utredning.

Det var glädjande många som kom och från många olika organisationer: socialtjänsten, psykiatrin, privata vårdgivare, personliga ombud och representanter för brukarorganisationer. Jag fick intryck av att många var väldigt nöjda och fick med sig en mer nyanserad och komplex bild som resultat av dagen.

Ulf Korman, ordförande i Södra Sveriges förening för Systemisk terapi och Familjeterapi

Europeisk härdsvälta

Den europeiska samhällsutvecklingens inverkan på familjer och familjeterapi

SISTA DAGARNA I OKTOBER hölls den europeiska familjeterapikongressen, arrangerad av EFTA, i Istanbul. Temat för kongressen var: "Opportunities in a time of crisis: the role of the family." Istanbul var varmt som en sen-sommardag i Sverige, stadens siluetter kryllade av minareter och moskéer och folklivet var intensivt. Thé och backlavas serverades på varje fik.

Under kongressen framträdde en bild av vardagen i Europa;

Grekland – total ekonomisk härdsvälta. De statliga sociala trygghets-systemen och sjukvården stängs ner på grund av ekonomisk kris. Staten har inte råd att betala löner eller bedriva sjukvård och social omsorg. Folk blir av med sina arbeten, blir utförsäkrade och pensionärer får minskade pensioner. Läkare och socialarbetare organiserar sig och startar frivilliga sjukhus/centraler som enbart försörjer sig på donationer. Personalen arbetar gratis för att ge utförsäkrade människor den mest basala vården. Även familjeterapeuter har engagerat sig i centralerna och arbetade med t ex konflikt-hantering/medling i en by som delades i frågan om huruvida ett gruvbolag skulle få bryta guld i trakten. Jobb kontra ekologi stod på spel. I samband med den ekonomiska krisen ökar kriminaliteten bland unga män i Grekland, från 2010 till 2011 med 53, 4 procent.

Irland – regression i ekonomin. Socialförsäkringssystemet reduceras, ingen under 25 år får rätt till socialbidrag. Hög arbetslöshet som fortsätter öka. Många unga människor kan inte flytta hemifrån. De blir kvar hemma och "fastnar" – det blir inga "emta nests". Hushållen består av tre generationer som bor i mycket små hus.

Belgien - arbetslösheten ökar. Det går inte att sälja hus. Det blir allt svårare att skiljas då man sitter fast i arbetslöshet och hus med lån.

Ökad migration. Dels ökar den självvalda migrationen av unga som väljer att studera i andra länder på t ex universitet via Erasmus. Man träffar partner i det nya landet eller andra länder. När paret skall börja skapa familj uppstår frågorna; vilket land skall vi bo i och därmed vilken släkt väljer vi? vilket språk skall våra barn tala som kändspråk? Vilka seder skall vi ha i vår familj?

Även ofrivillig migration ökar från områden med oro och konflikter, t ex Somalia, Afghanistan, Algeriet och Syrien. Denna migration sker på en mer ofrivillig basis som ibland leder till stora komplikationer. Migranterna har med sig upplevelser av mycket svåra situationer, krig, mord, förlust av familjemedlemmar och oron över vart andra anhöriga tog vägen. OFrivillighet i flytten och grubblerier över hur mycket och på vilket sätt man vill integreras i det nya landets kultur blir ofta en följd.

Nya familjeformer uppstår som t ex homosexuella par med barn eller att personer gifter sig skaffar barn, skiljer sig, träffar en ny partner och får fler barn. Mina dina och våra barn skall organiseras i samma hushåll.

Samtidigt pågår en global ekologisk kris. Temperaturen stiger och naturkatastrofer påverkar befolkningen i olika länder med torka och regn som drabbar hushållen såväl ekonomiskt som fysiskt.

Komplexiteten i dagens samhälle ökar. Det blir mer och mer påtagligt att vår rådande livsstil inte är hållbar och vår nuvarande strukturering av ekonomiska system är på gränsen att kollapsa.

Allt detta påverkar också familjeterapi genom de frågor och dilemman som familjerna för med sig i mötet med oss familjeterapeuter. Det påverkar familjekonstellationer, att inte kunna flytta hemifrån, att inte kunna skilja sig, att bli arbetslös. Det är påtagligt att strukturella bekymmer trycks ner i familjerna och tar sig personliga uttryck.

Det är angeläget att vi som familjeterapeuter förstår de stora strukturella frågorna som påverkar vårt arbete.

En del frågor behöver troligen lyftas upp på en högre nivå för att få adekvat och hållbar lösning över tid.

Vi behöver se det, förstå det och påtala det. Vi behöver arbeta för att dessa bekymmer inte psykologiseras och förläggs som psykiatriska diagnoser inom enskilda individer. Det är angeläget att vi inte bara tittar på människor genom ett "mikroskop" – vi behöver släppa mikroskopet och höja blicken så att vi ser landskapet, kontexten.

Vi behöver också förstå att manualer är förenklingar av mycket komplexa frågor (både DSM och olika behandlingsmanualer för olika terapiformer). Det finns en risk med dessa förenklingar i en värld som blir mer och mer komplex. Ibland när man förenklar så tappar man mening.

Under kongressen kom många exempel fram som vittnade på familjeterapeuters innovativa förmåga, civilkurage att stå upp för de utsatta, som exempelvis i Grekland med frivilligcentraler. Flera familjeterapeuter talade om mod, att ta personligt ansvar – inte gå med på att bli offer.

Som systemiker är det vårt ansvar att ha koll på de större mönstren, att inte tappa bort kontexten. Det är vårt ansvar att påtala hur detta påverkar dem vi möter och att försöka påverka när vi ser strukturella frågor som skadar individer och familjer.

Vilka tankeställare! Är det ett paradigmskifte på gång!

Fanny Marell
Socionom

Leg. Psykoterapeut och Ordförande för
Stockholms Familjeterapiförening

Fler glimtar från Istanbul

SFFT -Svenska Föreningen För Familjeterapi, representerades av ordförande Marie Forneman och vetenskaplig sekreterare Karin Nilsson vid EFTA:s kongress i Istanbul, det var första gången på många år som SFFT hade möjlighet att delta.

I samband med kongressen är det även årsmöte i den stora föreningen med undergrupper som EFTA består av, jag måste erkänna att jag inte helt förstår organisationen! SFFT ingår i den del som heter NFTO, (består av nationella föreningar) och valde kandidater till den representationen. Det går till så att man röstar på deltagare och den som får flest röster får styrelseplats, ovan system! Det har under ganska många år funnits en nordisk representant i NFTO, först Eija-Liisa Rautianen från Finland och sedan några år tillbaka Hans-Christian Michaelsen från Norge. Vi röstade för att han skulle få sitta kvar och det gjorde inte bara vi från Norden - han har kvar sin plats! Ny ordförande i NFTO är Monica Whyte från Irland och i EFTA Maria Borsca från Tyskland.

Arrangemanget i stort var traditionsenligt upplagt med plenumföreläsningar, subplenarys, symposium och workshops. Det som var lite annorlunda (nytt?) var att det anordnades systemiska caféer ute på stan två kvällar med givna teman att samlas kring. Tanken var att de skulle återredovisas i samband med avslutningen på söndag kväll men då fanns inga systemcafédeltagare kvar! Vi från SFFT var inte med på systemcaféerna, hade varit spännande men vi var för trötta av heldagar med mycket ”broken english speaking”. Vi var däremot med på avslutningen där uppskattningsvis 40 personer deltog, däri ingick styrelsen i EFTA och de olika undergrupperna! Så att ha avslutning 18:30 på en söndag är inte att rekommendera!

Typisk istanbulvy: Blå Moskén

Vi delade upp oss när det inte var plenum och Karin koncentrerade sig på forskningsdelen och jag på de mer direkta behandlingsinslagen. Många visade inspelade samtal, och det som jag särskilt minns var:

EFT med en familj från Belgien, (verkar ha många likheter med ABFT)

Ett möte (”begravning”) kring en svårt anorektisk italiensk flicka lett av Mario Andolfi men presenterat av en kollega.

Eia Aasens lekfullhet i samtalen.

Peter Robers tanke kring barn som inte vill prata, de signalerar det som är sårbart i familjesystemet.

Monica McGoldrick och hennes fascination av genogram, intressant illustrerat genom en presentation av Kemal Ataturks genogram, det sistnämnda presenterat av en amerikansk/turkisk psykolog.

I plenum såg vi som Karin nämner ”An ecology of mind” av och med Norah Bateson som är aktuell även här i Sverige och som enligt egen utsaga kommer att vara i Sverige en del framöver.

Elisabet Fivaz-Depeursinge (Lausanne Centre for family studies)

visade filmer från sin forskning om triaden. Hennes anförande delades med Vittorio Gallesi, en av utforskarna av spegelnuronerna.

Daniel Sterns namn nämndes ofta, inte bara av dessa två.

I pauser och vid vissa workshops gavs tillfälle att prata med deltagare från många olika länder och verksamheter, mycket har vi gemensamt, ett sorts ”gemensamt språk” även om förutsättningarna för vårt arbete är väldigt olika. Arrangemanget var i stort välordnat även om man som svensk kunde tycka att tidshållningen i plenum var ”elastisk”!

Det var en positiv anda över hela arrangemanget och festmiddagens dans var lika uppsluppen som på de svenska kongresserna!

Det var en positiv upplevelse om man bortser från politiska aspekter – vacker stad med vänliga, hjälpsamma människor, goda möten, god mat och vackert väder på raster och kvällar!

Nästa kongress anordnas 2016 i Amsterdam.

Marie Forneman
Ordförande SFFT

Forskningsläget i Europa

Nora Bateson och Imelda McCarthy

900 FAMILJETERAPEUTER samlades 24-27 oktober i Istanbul Lufti Kirdar Convention & Exhibition Center för konferens med titeln "Opportunities in a Time of Crisis: The Role of the Family. Inledningsplenum bestod av ett samtal mellan Nora Bateson och Imelda McCarthy kring kriserna som pågår både bland människor och i naturen och behovet av att förstå hur olika saker hänger ihop och de negativa effekter som avbrott i kontakt får för både ekologi och estetik. Bland övriga plenumföreläsare fanns Susan Johnson från Kanada som fokuserade på emotionellt fokuserad parterapi. Om man går in på kongressens hemsida www.efta2013.org kan man finna flera artiklar som lags ut fritt av Susan så där kan man läsa mera. Hennes senaste bok finns också översatt till svenska.

Av de olika teman som presenterades fanns också några forskningsteman som problematiserades och förelästes om som t ex manualbaserade interventioner, evidensfrågor samt försök till gemensamma mätmetoder för familjer inom Europa.

Den europeiska föreningen (EFTA) har ett utskott kring forskningsfrågor som leds av Peter Stratton från England, som också ledde flera forskningssymposier.

När det gäller manualer ser man dessa som ett hjälpmedel och det finns också mycket som tyder på att det blir bättre resultat när man följer en viss metod.

Ett symposium handlade om självskattningsformuläret Score-15 som riktar sig till familjemedlemmar från 12 års ålder och mäter familjefunktion. Från början bestod det av 40 frågor. Ambitionen är att översätta formuläret till olika

språk och därigenom kunna jämföra exempelvis utfall av olika studier mellan olika länder. Valideringsstudier från England, Tyskland, Portugal, Angola och Ungern presenterades och man verkade tycka att instrumentet var användbart vid t ex utvärdering av behandling. Sverige har för några år sedan inbjudits att delta i projektet. Hittills har Sverige tackat nej men möjligheten och inbjudan står kvar.

Ett flertal sammanställningar av forskning kring evidens presenterades. Professor Alan Carr från Irland, som tidigare sammanställt systemisk familjeterapiforskning i översiktsartiklar presenterade uppdaterade data som också kommer ut i artiklar under 2014 i *Journal of Family Therapy*.

Hans definition av systemisk terapi inkluderade att beskriva problemen så att lösningen går att finna i interaktionen mellan människor, att terapin innebär möten mellan par eller familjer och att det finns en struktur i möten och sessioner.

Det ska också vara samarbete/överenskommelser mellan terapeut och familjemedlemmar speciellt i början, och det ska användas aktiva, icke-patologiserande metoder under och mellan sessioner för att finna lösningar till komplexa problem. Vid avslutning ska familjerna förberedas för att behålla de framgångar som uppnåtts. I sammanställningen inkluderas par och familjeterapi och andra familjebaserade interventioner som föräldraträning.

Ritva Karila-Hietala, Pelle Slagsvold, Marie Forneman, ordförande i Finland, Norge respektive Sverige

Det finns enligt Carr, när det gäller barn, evidens för interventionen, antingen ensam eller tillsammans med annan multimodal behandling för: sömn, uppfödning och anknytningsproblem i barndomen; barnmisshandel och neglekt, uppförandeproblem (inkl ADHD, delinquency och drogmissbruk) emotionella problem (ångest, depression, sorg, bipolaritet, suicidalitet) ätstörningar (inkl anorexia nervosa, bulimia nervosa, obesity) och somatiska problem (inkl enures, enkopres, magsmärtor och dåligt kontrollerad astma och diabetes).

För vuxna finns evidens för interventionen, antingen ensam eller tillsammans med annan multimodal behandling för relationssvårigheter, psykosexuella problem, våld i nära relationer, ångest, depression, alkoholproblem, schizofreni och anpassning till kronisk fysisk sjukdom. Alan Carr redovisade också resultat av studier från Irland angående Functional Family Therapy (FFT) och en likande metod Positive System Practice (PSP) som utvecklats på Irland. Båda hade likande goda resultat.

Ytterligare sammanställningar av forskningsevidens redovisades av ett forskarlag från Berlin, där man kämpar väldigt mycket för att få familjeterapin godkänd som behandlingsmetod. Sammanställningar finns publicerade i Family Process av Kirsten von Sydow et al, 2010; 2013. Man har funnit ungefär samma resultat som i Carrs sammanställningar men det varierar något utifrån något olika inklusionskriterier.

Sammantaget kan man säga att det finns en hel del forskning men att många områden är utforskade och att det förefaller som att evidensen

inte heller alltid kan övertyga beslutsfattare om nyttan av att använda dessa metoder. Forskning kostar mycket pengar och därav är de ekonomiskt starkare länderna som Tyskland och England mest synliga när det gäller forskning. I Tyskland kommer också den första europeiska forskningskonferensen om systemiskt arbete att äga rum 6-8 mars i Heidelberg. Både Istanbul och programmet för den kommande konferensen speglar ett

stort engagemang för att beskriva och bidra till acceptansen av systemisk familjeterapi. Speciellt tydligt framträdde detta från Tyskland.

Vi har en del att lära av Europa men vi har ju också en hel del som pågår i Sverige, mer om detta kan man lära sig vid det svenska forskningssymposiet som är planerat i Linköping 22-23 oktober 2014.

Karin Nilsson
Vetenskaplig sekreterare SFFT

FAMILJETERAPIUTBILDNING

Ämfast och KJO Konsult AB erbjuder en två årig familjeterapiutbildning riktad till dig som i ditt arbete träffar individer och familjer för att tillsammans med dem arbeta med utredning eller behandling.

Utbildningen syftar till att:

- Ge en systemteoretisk grund och ett sammanhangs tänkande som bas för det dagliga arbetet både för dig som arbetar med behandling/terapi och för dig som arbetar med utredningar/myndighetsutövning
- Ge övade kunskaper i familjebehandling, familjeterapeutiska tekniker, grupp processer och sammanhangets betydelse i möten
- Tonvikten ligger på att deltagarna ska integrera metodiken med den egna personen och vidareutveckla en personlig arbetsstil

Utbildningen löper med två sammanhållna dagar per månad, 40 dagar totalt.

Kursstart: Januari 2014

Kostnad: 13 500 kr / termin exkl. moms, litteratur och uppstartsintemat

Kurslokal: Sluvsta (pendelavstånd Sölm City)

För mer information

Kicki 0708-85 24 28

Bengt 0708-78 84 38

Ämfast & KJO Konsult AB

www.aemfastkjo-konsult.se

- vi finns också på Facebook.se!

ENGAGERANDE NÄTVERKSMÖTEN; METOD OCH PRAKTISK TILLÄMPNING.

FÖRFATTARE: KARIN HEDBERG ERIKSSON,
BARBRO TENERZ, MARIA STRÖM, MARIA
MOODY KÄLLBERG
GOTHIA FORTBILDNING

”Ryktet om min död är starkt överdrivet” skriver Jakko Seikkula med ett Mark Twain-citat i sitt förord och funderar över om det funnits anledning

att tro att nätverksmetoden inte har någon plats i dagens social- och hälsovårdssystem. Han konstaterar att författarna till denna bok, medlemmar i Nätverkskompaniet i Västerås, får farhågorna att komma på skam. De har bedrivit nätverksarbete i världsklass under cirka 25 år.

I början av boken presenteras var och en av författarna. Vi får kunskap om deras respektive utbildningar och professionella erfarenheter och i Inledningen får vi en mycket informativ översikt över hur boken är upplagd och vart och ett av bokens tolv kapitel presenteras lite kort. Därefter förs vi, via berättelsen om Lotta och Jonathan kapitel 1 in på ett Nätverksmöte, ja det känns verkligen som om vi är där. Vi får ”höra” citat från mamma, pappa och son, ta del av Jonathans nätverkskarta, läsa inbjudan till mötet och vi blir generöst inviterade att ta del av nätverkslagets planering och tankar. Det känns att det är på riktigt!

I kapitel 2 tar man upp nätverksmötets två ledstjärnor; ett ökat engagemang och ett förbättrat samarbete. Ord som klingar gott i mina öron; en slags tilltro till sammanhangets eller om man så vill kollektivets förmåga att hjälpa till, läka,

hitta nya framkomliga vägar i tider av tro på dig själv, hitta ditt rätta jag, bli den du är osv.

Kapitel 3 vill ge läsaren en överskådlig bild av de teorier och perspektiv som påverkat

författarna och som de finner relevanta för ett nätverksorienterat arbetssätt: De lyckas bra; översiktligt men inte ytligt. Ludwig von Bertalanffy som lade grunden till den generella systemteorin på 40-talet omnämns självfallet liksom Gregory Bateson tankar om föränderlighet, den cirkulära principen och kontextens betydelse mm. Man tar upp andra ordningens cybernetik, socialkonstruktivism och Bronfenbrenners utvecklingsökologi. De olika systemen i vilka individen ingår presenteras liksom Aaron Antonovskys salutogena perspektiv och KASAM. Marianne Cederblad och Kjell Hansson omnämns som utvecklare av det salutogena perspektivet genom sin forskning om gruppen högriskbarn.

I kapitel 4 och 5 bjuds vi på en slags historisk och metodologisk resa som för oss från Nordamerika till Västerås och från 80-tal till nutid. Nätverksgruppen som var verksam i Botkyrka 1978-1984 introducerade nätverksarbetet i Sverige. Som gruppens främsta företrädare nämns Kerstin Marklund, Astrid Hultcrantz-Jeppson, Johan Klefbeck och Gunnar Forsberg. (Jag fick min utbildning och handledning i nätverksarbete av Lennart Svedhem som i boken omnämns som författare till två böcker i ämnet. Jag har för mig att även han initialt ingick i Botkyrkagruppen, men att man valde att gå skilda vägar.)

Lite förenklat kan man väl säga att gruppen har rört sig från s.k. fullskaliga nätverksmöten där det var viktigt att nätverkslaget s.a.s. förde mötet genom den s.k. nätverksspiralen till att de numera kallar alla möten för nätverksmöten. Där de tidigare fann det väsentligt att klassificera möten som processmöten, strukturerade möten eller dialogmöten väljer de nu istället att tala om matchning – att välja metod utifrån varje unikt nätverk och sammanhang.

Ett citat av Thoreau: ”Saker förändras inte: Vi förändras”, tar oss in i kapitel 6 som handlar om när det är hjälpsamt med nätverksmöten. I utredningssituationer, i en kris där beslut och omedelbar förändring krävs, när barn inte kan bo kvar i sin familj, som brobyggare mellan barnets nätverk och familjehemmet är några exempel. Kapitel 7 tar upp nödvändiga förberedelser och överväganden och i kapitel 8 och 9 hanteras själva samtalskonsten under ett nätverksmöte och mötets olika faser. Självklart och avspänt skriver författarna:

(.....) ”läsaren att upptäcka en ogenerad blandning av förhållningssätt och interventioner, tillhörande olika riktningar inom den mångfacetterade systemteoretiska världen”. Samtalskonsten utgörs exempelvis av: klargörande frågor, linjära, cirkulära och reflexiva frågor, att benämna och bekräfta, att göra omformuleringar och ha modet att utmana.

Författarna identifierar följande faser i ett nätverksmöte: Inlednings- och trygghetsfasen,

Orienteringsfasen, Den emotionella fasen, Omorienteringsfasen, Den klargörande och sammanfattande fasen. Den sjätte fasen; Den engagerande och samarbetande fasen.

Detta kapitel är det mest omfattande och gör att hela nätverksprocessen liksom vecklas ut inför läsarens ögon. Inledningsvis betonar man dock att dessa faser är oförutsägbara, mer eller mindre urskiljbara, kan överlappa varandra eller växelverka. Det är varken nödvändigt eller ett mål i sig att man s.a.s. tar sig igenom alla faserna; varje möte är unikt.

Boken avslutas med att man tar upp nätverksmötets etik och boken avslutas med ett kapitel om forskningsstöd, fördelar och framgångsfaktorer.

Jag är imponerad av den här boken! Det vilar något slags lätt handlag över hela tilltaget och samtidigt genomsyras framställningen av grundlighet och gedigen seriositet – en mycket attraktiv mix.

Kerstin Svart Eriksson

NÄR SEX GÖR ONT

HANDBOK FÖR SAMLAGSSMÄRTA

FÖRFATTARE: BIRGITTA ÖRJES SVENSSON

OGH LINGA-LILL OLSSON

Att sex kan göra ont är inte något som det pratas eller skrivs om i samhället,

det är ett problem som många kvinnor får bära i tystnad. Det påverkar både kvinnans och hennes partners liv. Ofta har de upprepade gånger sökt hjälp i vården men med varierat bemötande. Samlagssmärta kan bero på både kroppsliga orsaker och vilka känslor man har inför sex. "Sex ska ju bara fungera av sig självt!" Kunskapen om samlagssmärta och vad man kan göra för att få bra hjälp är liten.

Handboken När sex gör ont är skriven både för unga kvinnor som har ont och även deras partners, men den kan också vara en bra informationskälla för oss som möter människor i olika åldrar där sexualiteten inte bara fungerar av sig själv. Boken är lätt och konkret att läsa, den tar på ett föredömligt sätt upp alla aspekter av ämnet. Vad det kan bero på, vad man kan göra själv och hur man kan få hjälp. Sexualitet är ju ett komplext ämne som inte bara handlar om den fysiska kroppen, det handlar också om själen och känslorna.

På ungdomsmottagningen arbetar vi i team runt kvinnan med samlagssmärta och hennes partner. Teamet består av barnmorska, gynekolog samt en kurator eller psykolog. Den här boken är ett efterlängtat redskap, vi ger den till alla som går på teambehandling hos oss. Många blir lättade över att man inte är ensam om sitt problem, det är skönt att läsa om andras upplevelser. Men vi använder den även som informationskälla till ungdomar som är i början på att utforska sin sexualitet för att förebygga eventuell långvarig smärta. Den ger en möjlighet att reflektera över hur kropp och själ hör ihop och hur man kan tänka runt det. Boken har ett praktiskt litet format som man lätt får ner i väskan och sättet den är skriven på och layouten tilltalar ungdomar. Den är skriven på ett lustfyllt sätt, trots sitt tunga ämne. Sex ska ju vara lustfyllt!

FoU Södertörn
info@sodertorn.se

/Anna Sundell Leg barnmorska och
föreståndare Täby ungdomsmottagning

EFTERLYSNING!

Vi vill gärna ha artiklar med berättelser om vad ni gör på jobbet.

Familjeterapin håller inte på att försvinna, den blomstrar för tillfället främst i våra kommuner i verksamheter med inriktning på familjebehandling av olika slag.

Skriv och berätta vad som händer där ute!

SFT-redaktionen
sftred@telia.com

Anders Broberg. Foto Mårten af Ekenstam

Solen strålade. Jag har aldrig blivit riktigt bekväm med att sitta och lyssna på människor i stora salar. I mindre rum blir det närmare upplevelse. Två människor av olika kön talade i ett litet rum om hur dom löser konflikter utan våld. Bra initiativ. Det stod två Segways i entrén. Jag hyrde den ena. Per den andra. I ett annat litet rum satt två herrar framme vid "scenen". En dam talade stående. Hon var uppenbart intresserad av att framställa sig själv. Herrarna såg besvärade ut. Efter cirka trettio minuter ville den ena herren tala själv – det var ju han som gjort jobbet. "Varsågod MAGISTERN!" sade damen med ett syrligt tonfall. Då gick jag. Att köra Segway är enkelt när jag väl kommit på hur det går till. Det handlar mycket om att lita till materialet. Lita till sin kropp. Lita på den märkliga maskinen. Magnus Ringborg utsågs till Årets Familjeterapeut. Någon blev kanske överraskad av valet. Inte jag. Men vem är det där – Överraskningsartisten? Jacques Werup! Honom har jag aldrig förstått mig på. I ärlighetens namn har jag heller aldrig aktivt sökt honom. Min hustru framträdde i en workshop. Jag satt då på tåget och tröstade mig med ett glas vin. Jag anlände i gott mod. Men vad är det som händer med mina ögon? Tåras dom? Är det verkligen sant att Jacques Werup har aggregerat mitt inre. Ja, det är sant. Han framställer finstämda ord och meningar om livet, döden och det däremellan. Skojar litet. Spelar litet på en klarinett. Det var bra. Anders Broberg gjorde sig också bra på stora scenen. Anknytning i praktiken. Jag klev upp på estraden efter hans insats för att ta några bilder. Samtidigt frågade jag honom om min egen adoption kan ha påverkat mitt sinnelag så som det är i dag och han lugnade mig med att det var högst otroligt eftersom jag var så liten när utbytet skedde. Det är kul med olika kamrater jag träffat på olika ställen i olika roller – olika context ju. Den här ölen var god. En till? Jag smet ut en stund – skolkade – för att låta Skånes luft skölja mig utifrån och in. Det är märkligt betungande att höra så mycket om skilda syner på mänskligt leverne.

Kalejdoskopiskt.

Mårten af Ekenstam

Anknytning - en livsnödvändig termostat

Anders Broberg, professor på Psykologiska Institutionen vid Göteborgs Universitet gör ett nedslag i anknytningsteori och trygghetsskapande. Kroppslig närhet och taktil stimulans är minst lika viktigt som föda.

– Skall man tala om anknytning måste man förstå att människan är ett nomadiserande däggdjur. Barnets första tid handlar om att vara nära, säger Anders Broberg. Det är det vi är byggda för. Närhet är oerhört viktigt.

Anknytningens ändamål är att tillgodose små barns behov av skydd i en farlig omvärld. Barn föds med en minst lika stark drift att utforska världen som behov av närhet. För att utforska behövs trygghet. Vi behöver lära oss känslomässig reglering. Vi behöver lära oss att förstå oss själva och andra människor som sociala varelser, att mentalisera. Vi behöver också förbereda oss för att själva bli dugliga omvårdnadspersoner.

– Den enda omvårdnadsförmåga vi har med oss, är den vi har erfarenhet av, säger Anders Broberg.

Så vad är anknytning? Anders Broberg påpekar att föräldrar inte är anknutna till sina barn, utan att det är barnen som är anknutna till sina föräldrar. Det är den svagare parten i mest behov som knyter an. Den starkare personen axlar omvårdnadsbehovet. Samma sak sker i relation mellan vuxna. Det fungerar, så länge inte den ena parten ständigt är omvårdnadspersonen.

Det är svårt att tala om anknytning utan att nämna John Bowlby. Naturligtvis är han också närvarande i Anders Brobergs föreläsning. Men även nyare, mer strukturerade sätt att förklara anknytning på, som Trygghetscirkeln, som Per Götberg talar om, på sidan 14, ryms.

Anknytningssystemet fungerar som en termostat vid rädsla och i behov av skydd. Vid lugn ger det utrymme för utforskande och avstånd. Anders refererar till gummibandsprincipen, där olika

barn och föräldrar har olika utrymme och förmåga att tänja det känslomässiga gummibandet. Så fort barnets anknytningssystem är aktiverat så släcks i princip utforskandesystemet. Om barnet är för upptaget av anknytningen och att hålla koll på föräldern, så ges inte samma möjlighet för utforskande som barnet skulle behöva.

Små barns reaktioner på separation är förvillande lika vuxnas reaktion på förlusten av en nära anhörig. Även små barn har en nyorienteringsfas, men eftersom de egentligen inte är redo och saknar den kognitiva förmåga som krävs, och snarare än en nyorienteringsfas så som vi tänker oss den blir det en losskoppling: jag måste klara mig och för att kunna ty mig till nya anknytningspersoner måste jag koppla loss från dig, förklarar Anders Broberg.

En anknytningsperson är inte utbytbar. Därför måste losskopplingen ske för att barnet skall kunna orientera sig ut mot andra vuxna.

– Problemet är att barnet för en lång tid, kanske alltid, kommer att undvika att gå in i djupare relationer igen för att skydda sig, säger Anders Broberg. Det blir mer av en ytlig konsumtionsrelation – “vad är det minsta jag behöver ge för att få något av dig”?

Anknytningen är relationsspecifik och något som utvecklas under barnets första år. Ur ett utrednings- och behandlingsperspektiv är det viktigt att känna till, menar Anders. Vilka olika personer har barnet knutit an till, och vilken verkar vara viktigast för barnet? Det är kontinuiteten i kontakten som är det avgörande för anknytningen och upplevelsen av den vuxne som större, starkare, klokare och snäll.

– Hur anknytningsrelationerna ser ut är också sådant som bör tas i aspekt vid diskussion om t ex växelvis boende, säger Anders Broberg. Han fortsätter:

För barn som vuxit upp i familjehem är oftast familjehemsföräldrarna de viktigaste anknytningspersonerna. Det är viktigt att komma ihåg om vi jobbar med sådana frågor.

De inre arbetsmodellerna blir vid en god anknytning en inre karta för hur man möter och utvecklar nya relationer senare i livet.

Tryggt anknutna barn har erfarenhet av att föräldrarna inte alltid finns där vilket gör att de har lättare att acceptera negativ information eller tillkortakommanden i senare relationer. De har också lärt sig att själva kunna tyda hur de mår för att kunna förmedla sina behov till de viktiga omvårdnadspersonerna. Ju mindre trygg anknytning barnet har, desto mer missar det att lyssna på sina egna signaler och blir mer uppmärksamma på föräldrarnas behov istället, vilket innebär en risk för svårigheter i kommande relationer, förklarar Anders Broberg.

Anknytningsmönster över tid följer ofta med. Barn skapar den anknytningsmiljö de har erfarenhet av. En observant vuxenvärld kan bryta in och skapa en annan typ av relation för att hjälpa barnet att hitta nya inre arbetsmodeller. Ju yngre barn är, desto lättare är det att hjälpa dem. Det är också något som är viktigt för den som arbetar med familjer att ha i beaktande, enligt Anders Broberg.

Mer om Anders Broberg, forskning och publikationer hittas på http://psy.gu.se/kontakt/personal/anders_broberg/
Heléne Gröndahl Lewinsky

En trygg bas och vägen till en säker hamn

I sitt arbete på Familjestödsenheten i Farsta möter Per Götberg och hans kollega Marie Agnersjö familjer som får möjlighet att arbeta med sina barns anknytning. På rikskongressen samtalade Per med Ilze Norman om Circle of Security, Trygghetscirken.

Per Götberg och Marie Agnersjö fick kunskap om trygghetscirkeln utifrån en satsning runt våld i nära relationer. De var sedan de första i Sverige som utbildades. Per Götberg beskriver det som en av de meningsfullaste utbildningarna i hans liv.

En vidareutbildning i Phoenix, USA, gav ny kunskap om Trygghetscirkeln i form av ett föräldrastödsprogram. Det är startat inom ramen för det som kallas Headstart i USA och som i första hand vänder sig till ensamstående mödrar. Man talar om "16 year old mother test" - det skall vara så enkelt att det kan förstås av alla.

I samtalet med Ilze Norman ritar och berättar Per Götberg för att illustrera grundtankarna i cirkeln: en trygg bas och vägen till en säker hamn. Det här är den vuxnes roll att vara för barnet. Alla människor har två system i sig; ett omvärldsutforskande och ett anknytningsbaserat. Att gå från den säkra basen och få stöd i sitt utforskande för att slutligen bli välkomnad in i en säker hamn är en förutsättning för en god anknytning. Man har också identifierat fyra

Per Götberg och Ilze Norman.

behov på vägen mot den goda anknytningen:

vaka över mig, gläds åt mig, hjälp mig (lagom mycket, utan att ta över) och ha roligt ihop med mig. Väl framme i den säkra hamnen finns också fyra behov: skydda mig, trösta mig, gläds ihop med mig, hjälp mig att organisera mina känslor.

- Att barnen får sina behov möta metakommunicerar värde och ger en god självkänsla, säger Per Götberg.

När något i cirkeln fattas och barnet istället kommer att ta ansvar för sin förälder skapas en ambivalent anknytning. På samma sätt funkar den otrygga anknytningen: delar av cirkeln fattas.

- Det här är ett enkelt sätt att förklara anknytningen för föräldrar.

Per Götberg pratar om att kalibrera blicken för att titta på anknytningen. Han talar om göra sig uppmärksam på hur människor orienterar sig kring att undvika en av tre grundrädslor som föräldrar. I arbetet med

Trygghetscirkeln pratar man om core sensitivities. Hur man som förälder förhåller sig till dessa grundrädslor påverkar också anknytningen till, och förhållningsättet gentemot, barnet. Det påverkar i sin tur inte bara anknytningen, utan även barnets utveckling och omvärldsorientering.

- Man kan inte gå från generella principer utan behöver också ta hänsyn till föräldrarnas grundrädslor i bemötandet. Det handlar om subtiliteter, säger Per Götberg. Han fortsätter:

- Cirkeln rymmer hela anknytningsteori, affektteori och objektrelationsteori.

Han avslutar med att prata om Tom Andersons distinktion mellan förklaring och förståelse och hur intersubjektiviteten skapas i en gemensam förståelse. Att barnet får bli mött i sina behov är grunden.

Mer fakta finns på circleofsecurity.com

Heléne Gröndahl Lewinsky

Var fanns familjeterapin på familjeterapikongressen?

Förvirring. Trots det fina arrangemanget, ett antal mycket bra föreläsningar och framförallt det givande obligatoriska minglet med nära och inte fullt så nära, så fanns en saknad efter påfyllning av det som jag i första hand hade kommit för. Jag saknade familjeterapin, som så ofta annars också – så som jag har lärt mig stava den.

Kongressen var upplagd med sex mäktiga plenumföreläsningar där alla var samlade och på detta fick man så välja lika många seminarier. Plenumföreläsningarna är såklart det som de flesta pratar om efteråt, det är kongressens ”Dallas”. Alla har sett det och alla har en åsikt. Trots arrangörernas goda förhoppning om att inte rangordna seminarier och plenum utifrån vad som var bäst, och istället ha en opretentiös inställning, har alla jag träffade åsikter om allt. Rangordnar och har sig. Ris och Ros. Hylla och sänk. Ingen kommer undan. Den här kongressens stora snackis var kring Anders Brobergs föreläsning om anknytning och samtliga man pratade med tyckte detta var fantastiskt och fick snudd på något religiöst i blicken. Jag kan bara hålla med om att det var en ovanligt fin föreläsning och att Broberg verkligen är en god pedagog men - vågar jag säga det - har man inte snart fått en överdos av anknytningsteorin och den översvallande hyllningskören som sluter upp i vått och torrt? Jag vill komma ihåg att Geir Lundby nån gång för några år sedan på ett seminarium sa att ”de narrativa” inte köpte anknytningsteorin som förklaringsmodell rakt av och som jag minns det tystnade

åhörarna. Publiken - de flesta familjeterapeuter - vred sig oroligt i bänkarna, och började mumla osammanhängande om kaffepaus. Det är lätt att bli förblindad av något oerhört vackert, begåvat och trovärdigt, och glömma allt annat.

Det är som med Beatles ungefär, det är ju svinbra och alla gillar det men jösses, så mycket bättre än Kinks är det inte!

Men en annan sak; Anders Brobergs fina föreläsning kunde varit höjdpunkt på väldigt många olika kongresser året 2013. Anknytningsteorin är ju inte alls enbart familjeterapin förunnad. Inte bara för oss. Sådär fortsatte det; Johan Sundelins plenum var en, väldigt genomarbetad, föreläsning för handledare.

Jim Wilssons lekfulla, inspirerande prat var mer kring kommunikation mellan barn och terapeut än med familj.

Gail Palmer visade en fin videosnutt med ett par som fick en rejäl dos av hyperaktuella EFT, där äntligen interaktionen familjemedlemmarna emellan var i fokus. Å andra sidan grubblar jag mig sömnlös på nätterna om ifall parterapi skall klassas som familjeterapi?

Hade man haft tur hade man säkert hamnat på seminarier där interaktionen mellan familjemedlemmarna var mer i fokus än mellan terapeut och enskild klient. Själv råkade jag dock ut för det senare och när jag runt lägerelden (näja) på kvällen dryftade mig till att våga fråga – det var trots allt efter middagen - några av de långt mer erfarna familjeterapeuterna huruvida det var möjligt att bedriva familjeterapi med mindre än åtminstone två av familjemedlemmarna

i rummet förstod jag att mina farhågor var besannade. Jag fick höra ett och annat om ”att tänka systemiskt” och ”den inre familjen” och annat som gjorde att jag misstänksamt började undra om jag ändå inte hamnat på den individualpsykodynamiska kongressen, eller om jag omgående skulle sadla om till brevbärare. Men sannerligen, vi familjeterapeuter är inget homogent släkte. Som tur var fanns det några som tyckte det fanns en stor poäng att bedriva familjeterapi med minst två familjemedlemmar i rummet. Ett familjeterapeutiskt axiom för några av oss.

Arrangörernas undertitel – som i ett kalejdoskop – visade att deras ansats var att snarare se på bredden än på detaljerna kring familjeterapi så egentligen var det ytterst genomtänkt med en uppsjö av olika, ganska spretiga föreläsningar för familjeterapeuter. Själv blev jag som sagt om möjligt ännu mer vilsen än tidigare i mitt sökande efter vad som egentligen är speciellt för familjeterapi?

Och det är det där väldigt specifika för familjeterapin jag ibland kan sakna En drömkongress där titeln är familjeterapin – som i ett mikroskop. Utforskande kring de minsta gemensamma beståndsdelar som står att finna i familjeterapin.

Rubriken, för övrigt en travesti på Minuchins artikel ”Wheres the family in the narrative family therapy?”, antyder ett missnöje men är snarare en undran om var familjeterapin är på väg. En undran som jag vet tagits upp på ett långt mer seriöst sätt i den här tidningen tidigare.

Patrik Kärn

NPM och dess påverkan på vårt arbete

SITTER HÄR OCH NJUTER av att ha varit på familjeterapikongressen i tre underbara dagar och tittar nu ut på den snö som kommit i natt (den första för i år), minus 5,2 grader och solen skiner. Jag har packat upp presenten från Ystad, vilka fina grejer, vi som hade seminarier fick. På måndag är det dags att på nytt fortsätta arbetet för att familjeterapi skall ha en plats på BUP, men nu kan jag njuta.

Det är så fantastiskt att få träffas och få energi av andra familjeterapeuter. Jag hade ett litet seminarie om hur NPM (New public management) påverkar oss i våra arbeten. Grunden är den uppsats jag skrev på familjeterapiutbildningen "Familjeterapeut på BUP, Familjeterapeuters erfarenhet av organisationens påverkan på dess arbete" (finns att läsa på Uppsatser.se: Ann-Catrine Andersson).

Syftet med studien var att undersöka familjeterapeuters erfarenhet av hur kontextuella faktorer (styrning, tillsyn, marknad och kunskapsproduktion/forskning) påverkar tillit och autonomi i behandlingsarbetet på BUP. Jag använde mig av Tor Johan Ekelands modell. Jag tror även att denna påverkan gäller andra arbetsplatser i den offentliga sektorn. Jag intervjuade tio familjeterapeuter.

Uppsatsen visade på att den ekonomiska styrningen även påverkade kunskapsproduktion/forskning, marknad och administration i form av olika mätinstrument. Det fanns ett önskemål hos terapeuterna att få vara med i att utveckla både den organisatoriska verksamheten och arbetet med patienterna.

Jag upprörs över alla rapporter man får i media om olika händelser inom offentlig sektor som påverkas av NPM. Till exempel upplopp i förorter, misskötsel av gamla, nedläggningar av privatskolor, fel prioriteringar av sjuka. Tidigare självklara etiska överväganden har försvunnit. Av den anledningen ville jag prata om detta ämne. Jag hade lagt till nya uppgifter som jag fått genom till exempel "Patientens pris" av Maciej Zaremba och "Pillret" av Ingrid Carlberg

och olika artiklar jag läst sedan jag blev klar familjeterapeut.

Under kongressen fick jag ytterligare berättelser om hur folk mist jobbet eller valt att sluta, för att arbetet i offentlig verksamhet står så långt från de etiska värderingar man har. Grunden till att jag började titta på frågan, var att jag hört så många berättelser från terapeuter om att man inte lyssnade på personalen. En grupp med för mig så stora kunskaper, inte bara om familjer utan även om andra system som t.ex. arbetsplatser.

Jag förvånades över att det var samma tilltro till personalens kunskaper om organisationer med mera, oavsett om du jobbar i industrin eller offentlig verksamhet. Jag har själv arbetat i olika organisationer, privata och offentliga, och inom flera olika områden. Detta gav iden som blev till en uppsats. När jag skrev uppsatsen jobbade jag inom kommunal öppenvård och valde då en verksamhet där jag inte själv fanns. Numera jobbar jag på BUP men oavsett var du befinner dig i offentlig verksamhet menar jag att du blir påverkad av NPM mer eller mindre.

Jag fick fokusera på något genomförbart. Jag gjorde intervjuerna i hela landet, men i öar så att jag skulle kunna göra några (2-3) intervjuer med bara en övernattnings. De intervjuade var sex kvinnor och fyra män. En läkare, fyra socionomer, tre psykologer, en skötare och en sjuksköterska. Tre var handledarutbildade. Informanterna hade två till trettio års erfarenhet som familjeterapeuter.

När jag började med förarbetet med uppsatsen upplevde jag att det fanns ett spöke, ingen visste vad det var, det var någon/något som bestämde helt tokiga saker och ingen kunde förstå vad detta var. När jag började rodde i detta upptäckte jag med hjälp av en handledare att det var den ekonomiska styrningen NPM, New public management som hämtar sina idéer från näringslivet.

Under efterkrigstiden växte offentlig service fort, vilket gjorde att man ville effektivisera och då passade NPM bra. Den ekonomiska krisen på 1980-talet satte extra snurr på införandet. Olika områden påverkades olika fort av NPM, åldringsvård och missbruksvård var tidigare ute än till exempel BUP, större

organisationer/mottagningar tidigare än mindre. I NPM mäter man effektivitet. NPM kommer från många olika håll, bland annat från bilindustrin. Inom offentlig verksamhet leker man affär, man köper av sig själv till det pris man själv bestämt. Beställar- och utförarenheter på kommunerna är exempel på detta. Även kunderna är på lek, det är tjänstemännen som bestämmer vad du får.

Inom NPM är det inte fel med egen vinning, vilket förklarar att stora privata vårdgivare kan placera stora pengar i skatteparadis. NPM styr våra liv och frågan är om vi kan hjälpa patienterna på ett bra sätt eller om NPM förstör den möjligheten. Ett system som är tänkt för industrin används mindre och mindre i industrin och mer och mer i den offentliga verksamheten.

Vem hittade då på att vi skulle ha detta styrsystem? Jo det var stadskontoret, riksrevisionsverket, ekonomistyrningsverket och finansdepartementet.

Jag menar att människor är svåra att förstå och det får vi leva med, vi kommer inte att hitta mallar som stämmer på alla. Tankesättet i NPM behöver bytas mot annat tankesätt om man vill ha en förändring. Artikeln Pillret beskriver, tycker jag, en hemsk värld där det är pengarna (läkemedelsindustrin) som styr, den enskilda patienten har inget värde. På samma sätt som annan reklam lurar oss att köpa saker vi inte behöver blir vi lurade att beställa det vi inte vet vad det är (medicin och KBT).

William Brochs-Haukedal, norsk professor i ledningskunskap menar att New Public Management är ett opersonligt och auktoritärt system av budgetar, rutiner och mål som tar ifrån de anställda motivation och arbetsglädje. De har tvingats avstå från att engagera sig i sina kunder, klienter, patienter och elever. NPM har inga parametrar för alla möten mellan människor som ger mening i vardagen. Att engagera sig räknas inte. Det blir bara extra slitsamt. Då försvinner också den inre motivationen.

Förfrämmandet av de anställda i offentlig sektor måste stoppas. Avveckla NPM och inför ledningsformer som främjar de anställdas engagemang i stället.

Olika verksamheter är olika styrda av NPM. Glisson beskrev tre olika behandlingskulturer och där en kultur kännetecknades av att personalen hade begränsad handlingsfrihet och flexibilitet, begränsad insyn i viktiga ledningsfrågor och kontrollerades av många byråkratiska regler och förordningar. Här har det administrativa arbetet hög prioritet. En annan kultur såg bara hinder och blev stillastående och ingen förändring skedde. Man fann inga lösningar på de problem som uppstod, trots många och långa möten. De avvisade alla förslag på förändring. Den tredje kulturen hade som viktigaste prioritet att möta patientens behov. Det fanns en regel, att om en klient behövde deras hjälp avbröt de direkt möten med mera. De fortsatte även att serva patienten även om de inte fick betalt för det. Här fanns en förväntan på behandlarna, att vara uppdaterade och kompetenta.

I kulturen där ledningen har stor tilltro till sina medarbetare ser man att

personalen mår bättre och att det gör ett bättre arbete. På samma sätt är det om organisationen misstror, kontrollerar och styr, då mår personalen sämre och arbetet bli sämre. Kulturen och klimatet på mottagningen har en betydelse för utfallet av behandlingarna.

Enligt Maturanas domänteori, väljer vi ibland i vilken domän vi vill vara i och ibland tvingas vi in i till exempel produktionsdomänen vid barnmisshandel.

Produktionsdomän är allt som de som anställda är skyldiga att göra, här ligger det som lagen säger att vi skall göra. Man arbetar linjärt. Förklaringsdomän/reflexionsdomän, här utforskar man tillsammans med patienten hur det är för patienten. Man tänker och handlar cirkulärt. I etiska/estetiska domänen är allt vårt handlande som psykoterapeuter, det styrs ytterst av vår professionella etik, personliga värderingar etcetera.

Med estetik menar man strävan efter att göra sitt arbete kompetent och skick-

ligt. Nu verkar det bli mer och mer av produktionsdomänen, tycker jag.

Men min fråga är vad kan vi göra framöver för att få ett bättre arbetsklimat, så att våra klienter, patienter, elever (eller vad de som är beroende av vår hjälp kallas) kan få tillgång till all den kompetens som finns hos till exempel terapeuterna? Nu är många (en del av dem som stannar kvar inom offentlig verksamhet) bakbundna av regler och system som hindrar dem att ge allt de skulle kunna ge i kontakt med hjälpsökande. Jag vill skapa engagemang för det som håller på att ske i samhället. Nu är vi små öar lite varstans och vi behöver få ihop till större öar för att vi skall bli lyssnade på och för att vi skall orka. Jag vill uppmana till debatt och att man kanske kunde göra något av det dilemma vi lever i till Nordiska Kongressen i Åbo, nästa år.

Ann-Catrine Andersson
Socionom/leg. Psykoterapeut
BUP Boden/Luleå

Marelds konsultnätverk inbjuder till Stressdagen fredag 14 mars i Stockholm

**Föreläsning och seminarium med stressforskare
Aleksander Perski
Grundare av Stressmottagningen på Karolinska Institutet**

**Ämnen: Stress - Sömn - Återhämtning
Stress och duktighetsfällan**

LOKAL: ERSTA Konferens – Bringsalen Erstagatan 1K, Stockholm

DATUM: fredag 14 mars 2014 9-15

KOSTNAD 600:- exkl moms per person

För vidare info: www.mareld.se

Eftersnack

Sitter och samtalar på ett café på Södermalm. Det är tisdag och vi har lunchrast från vår Steg 2-utbildning på Ersta Sköndal. Vi har på förmiddagen haft en föreläsning om nätverksarbete och sitter nu och försöker sammanfatta de två konferensdagarna i Ystad. Temat på årets familjeterapikongress var ”Familjeterapin som kalejdoskop” och ungefär så här lät det:

Linda: Var du på minglet?

Pernilla: Jaa... fast vi kom rätt sent, så det var inte så många där då. Hur var det tyckte du?

Linda: Det var inte riktigt något hållande, ibland behöver man hjälpa människor att få igång kontakter – och det blev inte riktigt så på minglet.

Pernilla: Men jag måste bara börja med att säga att den här workshopen som Jim Wilson hade efteråt, jag hade inte tänkt gå på den... När jag tidigare läste vad den skulle innehålla så var det lite för diffust. Men jag gick dit ändå och då satt vi i smågrupper. Jag tyckte att det gav jättemycket. Han hade liksom först ramat in med sin stora föreläsning, det här att familjeterapin inte riktigt får plats – det är liksom min käpphäst. Det är så mycket diagnostänkande och symtomen pratar man om... Hur kan vi på våra arbetsplatser bedriva ett gerilla-krig... För ibland kanske vi måste det.

Linda: Gerilla låter ju rätt aggressivt.

Pernilla: Ja, det var Jim Wilsons ord. Jag tänker att det är en kamp... inte att det bara handlar om att göra något i smyg utan tillåtelse utan att försvara och stå upp för det som man tror på. Hur ska jag göra mitt arbete? När jag får arbetsuppgifter som inte alla gånger stämmer överens med min egen föreställning om vad jag vill göra.

Linda: När du säger det här, så tänker jag på ordspråket att det är ”bättre att be om förlåtelse än tillåtelse.” Jag tycker att den formuleringen ibland hjälper mig att sätta perspektiv på saker och ting och våga ta egna beslut. När jag tänker på Jim så gillar jag att han har ett civilkurage – han tar verkligen barnets röst och det är så härligt att se... många pratar om vikten av att ha barnet i fokus och vara barnets språkrör men det krävs väldigt mycket mer för att det också ska ske i rummet. Barnen är ju dom som har minst att säga till om, de har minst makt och det är ofta inte på deras arena vi pratar. Filmen som Jim visade... skulle man själv kunna släppa målet och prestationen på det sättet? Det är ju coolt att han vågar vara så totalt närvarande och följa barnets rytm och takt inte bara musikaliskt utan också terapeutiskt.

Pernilla: Ja, visst är det häftigt att kunna vara så följsam och närvarande och inte fastna i ett metod-tänk men då kommer jag att tänka på Magnus Ringborgs föreläsning, han företräder en metod men det är ju också väldigt mycket han som person. Hans entusiasm är ju det som blir det starkaste intrycket och det handlar ju egentligen inte alls om metoden utan om honom själv som person. Lite har det kanske med självförtroende att göra och att lägga bort prestationen.

Linda: Tror du att det är terapeuten och dess närvaro som är mest avgörande? Och att det sen också är så att vi behöver metoderna? Men tror du att man ibland måste ge avkall på personen för att kunna följa en metod?

Pernilla: Ja... Om man får skapa sin egen metod, så... fine... då behöver jag inte gå runt med en tvångströja ibland – då skulle det vara lättare. Men kanske är det också så som en del beskriver att det som egentligen sker i det terapeutiska rummet inte alltid är det som vi som terapeuter redovisar och beskriver att vi gör. Jag tyckte också att sista föreläsningen på fredagen var helt fantastisk och jag vet att jag tänkte varför lägger dom henne sist, det

var ju många som hade åkt tidigare på eftermiddagen med tåg och annat. Hon pratade om hedersrelaterade problem.

Linda: Ja, då hade jag tyvärr redan behövt att åka men vad satte den för spår då?

Pernilla: För mig gav den perspektiv på vem som är offer och vem som är förövare. För att man är i sitt sammanhang och hela sin kultur. En flicka som blir mördad av sin bror, har han egentligen valt det... vem är offer? Det är så tilltalande med människor som inte bara... som fördjupar sig i vissa specifika frågor...

Linda: Det du säger nu är ju så väldigt systemiska tankar... för oss är det ju självklart att se att vi påverkar och påverkas av vårt sammanhang och att vi i mångt och mycket är en produkt av det sammanhang vi befinner oss i. Men jag har nog aldrig egentligen tänkt i dessa termer när det handlar om hedersrelaterat våld. Men jag måste få fråga dig – den här konferensen hette ju något i stil med ”familjeterapin som kalejdoskop”. Vad tänker du om den rubriken. Vet du vad ett kalejdoskop är? Visst är det en sån där grej som man vrider på och sen ändras den... det blir mönster... ofta en leksak som barn har... eller använder man den till något annat.

Pernilla: Ja, jag tror att det bara används som leksak till barn... Ja, just det... för jag kom på när jag beskrev på jobbet vad konferensen hade handlat om så sa jag att det var fokus på anknytning.

Linda: Men så känner jag också – det var det som hände i mig, hur anknytningen påverkar och hur min egen anknytning ser ut. Det var också det som vi satt och pratade om på väg hem från konferensen jag och mina kollegor, vår egen och andras anknytning. Men sen tänkte jag hur får jag ihop det då... kalejdoskop och anknytning men jag kan ju också tänka att gud vad vår tidiga anknytning styr hur vi uppfattar världen, relationer och oss själva, allt ifrån grupper och sammanhang, hur ser jag på känslor. Det är ju grunden i allt och kanske är det så att det är linsen i kalejdoskopet som är anknytningen som avgör vad som blir synligt för oss... ibland är den lite grumlig och ibland är linsen oerhört vacker och färgglad. Och att den kan ändras väldigt snabbt... det går ju inte heller att bevara det där vackra mönstret utan det ändras ständigt.

Pernilla: Sen försvinner det ju och blir något nytt. Men jag kan ju tänka att anknytningen är svårare att ändra än det där lilla vridmomentet i ett kalejdoskop. Men å andra sidan har vi redan från början en viss färguppsättning som också begränsar samtidigt som den är föränderlig. Man har ju storleken på själva kikaren, färgen. Men då är ju också kalejdoskop för mig - olika inriktningar. För mig är det olika delar - var konferensen det? Det kändes som att inriktningen mer var anknytning. Jag var också på en föreläsning om organisation som var spännande. Det handlade i stort om att jobba med arbetsgrupper och stärka människor att våga prata direkt med varandra och de som föreläste var tveksamma till att konsulter kommer in och pratar enskilt med medlemmarna i en organisation eller arbetsgrupp. För vad gör det med sammanhanget att vi delar upp folk och uppmanar dom att prata OM istället för att prata med.

Linda: Då tänker jag också på föreläsningen med Magnus Ringborg där han tydligt beskrev hur viktigt det är att i början av en kontakt vara ganska styrande och hållande som terapeut men vikten av att backa som terapeut och få familjemedlemmarna att prata direkt med varandra... det är ju inte terapeuten som ska bli den viktiga - precis som att en konsult när det gäller organisationer inte ska bli den som är central. Det får mig att tänka på Jim Wilson och när han pratar om komfort-zone och

discomfort-zone. Kan det vara så att vi början av en kontakt behöver gå lite före och också trygga familjen och sammanhanget med att först befinna sig i sin komfort-zone där vi har ett stort ansvar att som terapeuter trygga och hålla. Men minst lika viktigt blir ju sedan att också våga själv som terapeut lämna sin "comfort-zone" och vara i den "discomforta" zonen, i detta blir ju vi förebilder och kan visa vägen för familjen.

Pernilla: Det tror jag på! Vad lyssnade du mer på då?

Linda: Carina Håkansson, var du där?

Pernilla: Nej, jag missade det jag hade tänkt gå på den föreläsningen... du har ju pratat så varmt om henne... hur var det?

Linda: Jag vet inte hur jag ska beskriva det men på något sätt befinner jag mig inte på en innehållsnivå när jag går och lyssnar på henne. Jag tycker att hon är så extremt närvarande och jag blir så fascinerad och inspirerad av det så att jag inte bryr mig lika mycket om vad hon pratar om.

Pernilla: Berätta mer, vad blir hon i sin närvaro?

Linda: Hon blir så fruktansvärt mänsklig och jag tror att hon är väldigt mycket i sig själv vad hon än gör. Men jag vet inte. Och i hur hon jobbar... det känns som att hon är väldigt HÄR. Och jag tror att jag egentligen blir mest tagen av hur jag uppfattar att hon hela tiden jobbar med att vara närvarande i stunden.

Pernilla: Är det kanske det som hon iscensätter? Närvaron?

Linda: Jaaa, jag tror det...

Pernilla: Men, då hamnar vi ju igen på den där frågan kring närvaron, att vara här och nu... samtidigt som vi ju behöver teorierna, metoderna och kanske också även diagnoserna?

Linda: Ja, det där är en så viktig fråga, för jag har ju rätt svårt personligen att diagnosticera, att sätta etiketter på människor, samtidigt som jag faktiskt gillade vår diagnostik-kurs väldigt mycket och vår föreläsare som beskriver att diagnosernas främsta syfte är att hjälpa oss att förstå HUR vi ska hjälpa en person och jag skulle ibland vilja ha en inre bok där jag kan slå upp vissa saker och förstå vilka svårigheter som jag tillsammans med den andre behöver börja med att fokusera på och hitta möjligheter i... och jag tror att det är just det som är familjeterapins utmaning - att få ihop dom där delarna. Jag fick faktiskt frågan av Johan Sundelin på middagen, där han frågade mig om jag har forskningsambitioner och jag svarade snabbt: Nej, verkligen inte, jag tycker om att jobba direkt med familjerna. Och han frågade då: Ja, men har du forskningsambitioner för det är precis det som du ska göra då? Och varför delar jag upp den grejen? Jag får ju en inre bild av forskning att man sitter i ett litet, mörkt rum längst ner i en korridor på ett universitet och tänker och skriver i sin ensamhet...och det var så spännande att få syn på min egen föreställning om forskning och vad det är! Och hur jag då kunde svara att "Ja, okej... i så fall kanske jag har det!" Och nästa familjeterapikongress handlar ju om Familjeterapin i framtiden och jag tror att det är just det som är utmaningen att få ihop dom där delarna till en helhet. För min bild av forskning är på något sätt mer kopplat till vetenskap, sanningar, fakta, innehåll, teorier och för mig handlar familjeterapi om närvaro, delaktighet, samskapande...

Pernilla: Ja, och om vi då pratar om strävan efter att nå sanningar eller kunna generalisera kunskap... Om vi då tar begreppet närvaro som vi båda tycker är grunden i mycket av terapi och behandling... hur ska vi kunna nå en sanning eller forska på närvaron? Tänk om man skulle kunna forska på det? Undra om man skulle kunna forska på hur alla i ett samtal upplevt närvaron och kunna hitta sekvenser där det fanns en extra stor närvaro...Kanske blir det samma sekvenser för flera i familjen

och om man skulle kunna bryta ner i olika beståndsdelar - vad är det som händer i just dom ögonblicken?

Linda: Det där är ju en jättespännande idé... Tänk dig att man hade gjort det på den här konferensen i Ystad... om man hade filmat allting, alla seminarium både stora och små och sedan hade alla fått trycka på en liten knapp när dom upplevde extra stor närvaro - vad häftigt att också kunna se hur sammanhangets närvaro påverkar och påverkas av individernas egen individuella närvaro? När blir vi närvarande som grupp?

Pernilla: Det här låter ju inte klokt men jag tänker också att andras upplevelser styr mina egna känslor så himla mycket - till exempel Anders Brobergs föreläsning tyckte jag väldigt mycket om och blev berörd av... sedan var det en kvinna som sa till mig att hon tyckte att föreläsningen inte innehöll något nytt - att den var för basal och det påverkade mig och gjorde att min upplevelse som jag hade från början av Anders Broberg förstördes lite grann. På tal om det som du säger att man som grupp också påverkas av andras upplevelser.

Linda: Hmmm, jag måste förresten bara fråga dig - vad tyckte du om Jaques Werup? Vad hände med dig då?

Pernilla: Vem var det nu igen?

Linda: Det var ju han som uppträdde på kvällen och läste dikter och sjöng.

Pernilla: Aaahhh, men vet du! Jag tyckte faktiskt att det var väldigt häftigt och jag blev jätteirriterad på att folk kom och gick i dörren hela tiden, men sen la jag ner det för han var så opåverkad och inne i sitt... Jag tyckte om det!!

Linda: Det gjorde jag också! Jag blev så grymt berörd och fångad av orden...hur han höll på med dom...

Pernilla: ...han lekte med orden...Men jag tycker att det är synd att man inte fredar ett sånt tillfälle, jag fick jobba med mig själv för att uppskatta det för att folk var ganska ofokuserade och folk pratade under tiden...men sen blev det nästan också något positivt. För så var det på något sätt och han var så självklar där framme med det han och hans kompis gjorde tillsammans - och deras samspel var ju fantastiskt.

Linda: Det där är ju så spännande, för först när du sa så tänkte jag att...ja, man måste kanske freda dom här utrymmena där vi tillåter oss att bli så där berörda och närvarande och vara lite rädda om när andra vågar visa sig sårbara och närvarande, med något hållande då...Samtidigt som det är som du säger, att det är så här det är och vi kanske inte ska fixa till allting utan mer stå ut med att låta saker och ting vara precis som dom är...

Pernilla: Ja, man kanske istället själv måste våga bli berörd och hålla sig själv på något sätt...

Linda: Jag tyckte att han hade en extrem närvaro och kan säga att det var då jag blev absolut mest berörd under hela konferensen!

Pernilla: Jaaa, så var det faktiskt för mig också...

Linda: Om man hade mätt med en närvaro-barometer så var det då som den hade gett mest utslag... eller vid Jim Wilsons föreläsning. Hans lekfullhet är så påtaglig och får mig att sakna min egen lekfullhet och vilja utveckla den mer som blivande familjeterapeut.

Pernilla: Oj, nu börjar vår föreläsning om 5 minuter... vad kul det var att sitta och prata med dig om våra upplevelser!

Linda: Detsamma...

Pernilla Loftén BUP Stockholm
Linda Strömberg Öppenvårdsteamet Salem

Familjebilder från södern

Vi tar oss fram genom livet trevande och snubblande, men när vi berättar är det med efteråtts förmåga att se (eller ge) innebörd och sammanhang. Finns det något annat sätt?

Mud gick upp på Folkets Bio i november. Det är en film som gör på det vanliga sättet – berättar en historia med mening och moral. En liten stad i Arkansas, två killar i början av tonåren. Ellis bor på en husbåt på Mississippi med sina lite luggslitna föräldrar, på väg att separera. Neckbone, som aldrig sett sina föräldrar, bor på en annan husbåt med sin morbror.

De hittar en båt som en översvämning placerat uppe i ett träd, på en ö i floden. Men någon annan har hittat den före dem – Mud kallar han sig, en man i 40-årsåldern (Matthew McCanaughey – riktigt bra den här gången!) som planerar att fly tillsammans med sin älskade Juniper (Reese Witherspoon). Bara hon dyker upp. Och bara han kommer undan polisen, och familjen som är ute efter honom för att hämnas det mord han begått. Han behöver pojkarnas hjälp och hur krångligt det än är får han det.

Ellis är kär i May Pearl, fast han är för ung för att hon ska bry sig, i alla fall när hennes jämnåriga är i närheten. Kärlek och svek. Ellis och May Pearl, Mud och Juniper, Ellis' bråkande föräldrar. Kan man lita på kärleken? Kan man lita på kvinnor? Det kan man, säger Mud. Som nog är en notorisk lögnare, fast med ett rent hjärta. Lika rent som hans samvete, på vilket inget tycks fastna. Liksom han inte tycks lära sig något av ständiga svek från Junipers sida (om man får tro Tom, granne tvärsöver floden till Ellis, Muds ställföreträdande pappa och gammal prickskytt i the marines).

Hämnarna är riktiga bad guys, läskiga och renodlade som i en pojkbok. De får vad de förtjänar – eftersom de just inte förtjänar bättre. Mud visar sig kapabel till hjältemod när det behövs. Och Ellis' pappa visar till sist en oväntad förmåga att ta sig samman och vara lite pappa. I slutet av filmen lämnar han av Ellis vid mammans nya lägenhet i en nybyggd del av stan. Om husbåtarna nere vid floden är rena pojkdrömmen så är den här miljön fullständigt befriad från charm – om nu inte de där långbenta tonårstjejerna dykt upp på parkeringen och om inte en av dem vinkat till Ellis.

Filmen kunde slutat där, i oklarhet över Muds öde (efter en högst osannolik shootout), med nästa kapitel i historien om Ellis redan annonserat. Slutscenen, som skulle kunna vara upptakten till Tom och Mud på nya äventyr, är helt onödig. Den här filmens styrka ligger i den exakta återgivningen av miljön, relationerna, hur det är att vara i början av puberteten. Smaken av blod när man fått på käften. Ilskan och övergivenheten när vuxenlivet runtomkring en inte håller, lyckan i att ha en omutligt lojal kompis och att hitta en förebild, hur tvivelaktig den än kan vara. Och i bilderna – från långa båtturer över floden, från färder på vägarna, på MC eller på flaket på en van. Precis som i sin förra film, *Take Shelter*, visar regissören Jeff Nichols att han har en fantastisk bildkänsla, ett exceptionellt sinne för detaljer och konkretion, en förmåga att fånga livet i flykten – men att hans berättande är mycket mer övertygande än berättelserna.

Att göra film av Faulkners *As I lay dying* är vad som helst mellan modigt och dömt till misslyckande.

Men det är vad James Franco gjort. Faulkners korta roman är berättad i 59 kapitel av 15 olika berättare.

As I lay dying, som den berättas av Faulkner, har en ramberättelse som är möjlig att bit för bit i någon mån förstå – man får ta de brottstycken och upplevelser som presenteras och försöka få ihop det så gott det går.

Addie Bundren är en fembarnsmor i en fattig jordbrukarfamilj någonstans i Faulkners påhittade Yoknapatawpha County, Mississippi, i början av förra århundradet. Händelseförloppet i stora drag är enkelt: hon dör, familjen företar färden till Jefferson, för begravningen, utsetts för provningar och umbäranden under resan.

Addie ligger döende. Cash, äldste sonen, står utanför på gårdsplanen och sågar bräder och spikar ihop den kista hon ska läggas i och som ska vara i centrum resten av den här historien som på en gång är fars och tragedi. Anse, pappan, verkar nästintill efterbliven men är som en osviktig mekanism när det gäller att utnyttja dem han har omkring sig. Anse har gett sitt ord till Addie att hon ska begravas bland sina släktingar, på kyrkogården i Jefferson. Det är en bra bit bort. Det hade väl gått ändå, om inte skyfall och översvämningar förstört broar och om inte resan till Jefferson, på kärra dragen av två mulor, skett mitt i sommaren. En död kropp luktar efter ett tag, och resan tar flera dagar.

Hedern – ”jag har lova' henne”. Fast så fort hon är död tänker han att han nu äntligen kan skaffa dom där löständerna. Grannarna och andra vid sidan av tycker alltihop är både vansinne och skamligt – Addie borde få en anständig begravning och inte ruttna dag efter dag i kistan. Men

As I lay dying

Anse ska ha det här gjort och till vilket pris som helst. Självömkande, självupptagen, utan förmåga att se någon annans perspektiv.

Vagnen välter i floden och Cash blir allvarligt skadad. Kistan dras iväg av strömmen men bärgas av Jewel, Addies favorit. Anse byter bort Jewels älskade häst mot ett nytt mulspann – de första dränktes i floden. För att kunna köpa löständerna tar Anse de futtiga dollar dottern, Dewey Dell, lagt undan för den abort hon trott hon skulle kunna ordna i hemlighet när de väl var i Jefferson.

Darl (spelad av James Franco själv), den näst äldste, genomskådar sin familj, dess myter och förljuenhet. Men han ser, förstår och känner för mycket för att de andra i familjen ska stå ut med det – papans groteska egoism, att Jewel är oäkting, Dewey Dell gravid, galenskapen i hela projektet med resan till Jefferson. Darl tänker för mycket, handlar för lite, och när han till slut handlar blir det inte bra.

Minstingen, Vardaman, registrerar med ett barns ögon, i ”skräck och förundran”, och utan att kunna förstå, allt som händer omkring honom

i den här familjen som fortfarande, under färden till Jefferson, hålls samman av Addie och som är så fylld av spänningar att den verkar kunna gå i bitar när som helst. Hur ska mamma kunna andas i kistan? Var är vråkarna på natten? Vem viskar mamma med där hon ligger?

För att få slut på den skandalöst utdragna likfärden (när floden nu inte fick befria familjen från kistan) begär Darl ett vansinnesdåd. Och fastän Cash åtminstone delvis kan förstå honom står också han till slut på familjens sida i utestängandet av Darl från både familjen och samhällsgemenskapen.

Översködligt och enkelt i resumé, men när det pågår är livet ett ”ändlöst mångskiftande mummel”, som virvlarna på flodens yta, som försvinner i samma ögonblick som de formas. Flodens ständiga rörelse, hjulen som snurrar, mulorna som travar, vråkarna och gamarna som cirklar där ovanför. Ständig oupp-hörlig rörelse utan innebörd, försett med någon slags mening eller överblick först efteråt och av var och en på det sätt hon eller han förmår eller

uthärdar. James Franco lyckas verkligen gestalta den utsattheten.

Delar av bokens inre monologer återges i voice over. Men Darl, Cash, Dewey Dell och Vardaman – och, faktiskt, den döda Addie – får ett par gånger prata rätt in i kameran, möta åskådarens blick. Det fungerar väldigt bra. Det de säger eller tänker är ibland rakt och enkelt men har ibland en existentiell laddning och en språklig kraft som är långt bortom vad berättelsens personer skulle kunna formulera. Det är inte så de talar när de pratar med varann. Och i gapet mellan den känsla monologerna uttrycker – sammansatt, intensiv och skoningslös – och personernas oförmåga att kommunicera eller ens förstå den växer det fram som vi minst av allt vill med våra liv: tomhet, förtvivlan, ensamhet eller bara avtrubbning.

En stor del av filmen är i split screen, kanske för att förmedla att det vi ser och vet oundvikligen är begränsat av ett enskilt medvetande. Det fungerar inte lika självklart. Men kanske är det just för att det blir frustrerande, att vi inte samtidigt lika bra kan se vad som händer i den ena som i den andra halvan av duken, som det ändå, fast annorlunda än en text, ger upplevelsen av att vi aldrig har annat än en fragmentarisk bild av det som sker, färgad och förvanskad av föreställningar, förhoppningar och rädsla.

Det är en vackert filmad berättelse också. Men framför allt är det en komplex, nyansrik och realistiskt motsägelsefull skildring av en familj under sammanbrott. *As I lay dying* visades i november på Stockholms filmfestival. Svensk release är oklar, men filmen finns på DVD (region 1). Se den! (Och läs boken!)

Göran Nordström

Ombytta roller

En prins upp och ner i en soffa

(Fristående fortsättning från SFT 3/13)

ANDY OCH JAG HAR INTE SETTS på ett tag. Omständigheter har kommit i vägen. Jag är nervös. Känner mig som en objuden gäst. Undrar om Andy verkligen vill fortsätta träffa mig.

Vi snubblar över varandra utanför 3:ans klassrum. Nere i skokaoset under klädhyllan visar jag honom en bild i min telefon.

”Ser du vad det här är? Kommer du ihåg?”

”...Det är ju min lövkrans!” Prinsen av det heliga trädet skiner upp. ”...men den har vissnat nu.”

Ja, hela naturen har vissnat sedan vi satt vid utsiktsplatsen i parken och såg in i framtiden och klättrade i träd och gjorde lövkrans som krönte Andy till Prinsen av det heliga trädet.

Vi hittar ett klassrum att sitta i en stund. Vi landar i en lång stram svart soffa med jättehöga klädda gavlar. Vad pratar vi om? Andy har flyttat och han bor närmare parken nu. Jag frågar om prinsens skatt, hur har det gått med den. Jag berättar hur höjdrädd jag kände mig när han visade mig sin utsiktsplats vid skyddsrummet. Andy berättar att han också är höjdrädd. Andy berättar om pirriga karuseller han åkt och delfinexpressen och hur otäckt det var att åka den stora piratskeppet. På gruvbanan går det lugnt och bra, men man är rädd att man ska ramla av när banan åker runt inne i den mörka trolldrottan. Andy skrattar när han får veta att jag skrek mycket när jag åkte gruvbanan första gången. Vi skojar om att livet också blir så där ibland, att det går lugnt och man har bra utsikt och så plötsligt blir det hisnande nedförsbackar och så går det runt inne i trolldrottan och man är rädd att man ska ramla av och bli kvar där som trollens slav. Men så kommer man ut och ser ljuset och utsikten igen.

Det var ju bestämt för länge sen att vi skulle prata med varandra ibland. Det är mest mitt fel att det var ett långt tag sen vi sågs nu. Andy tycker att det går bra att fortsätta som vi sagt, att vi ska ses ibland.

Jag undrar för mig själv vad Andy egentligen skulle ha lust att prata om?

Hur kan jag erbjuda honom ett rum för samtal som han ser fram emot utan att längta tills det tar slut? Jag behöver prinsens hjälp.

”Men vad ska vi prata om då? Ska vi prata om lite vad som helst, eller ska jag ställa lite frågor eller?”

”Jag tycker du ska fråga lite saker” säger Andy övertygande

”Jaha, vad ska jag fråga då tycker du?”

”Du kan fråga hur jag har det i skolan och sånt”

Andy står på utsidan av soffans höga svarta gavel och studsar upp och ner och försöker hoppa så högt att han kommer över kanten. Jag sitter mitt i soffan bland de röda kuddarna.

”Andy, kan vi inte byta plats? Kan inte du sitta här där jag sitter. Så kan vi låtsas att du är jag liksom?”

Andy kikade finurligt på mig och satte sig direkt på min plats i soffan...

”Så kan jag stå här och vara du. Då kan du fråga mig lite saker som du tycker blir bra frågor” fortsatte jag, medans jag kröp ner bakom soffgaveln så jag inte syntes och så började jag hoppa upp och ner för att låtsas försöka komma över gaveln. Jag undrar om det här kommer att fungera?

Andy skrattar och ser förvånad ut... och sen börjar han fråga

”Ja, hur har du det i skolan då?”

Jag studsar och studsar och svarar

”Jo, det är ganska bra tycker jag. Lite bättre än förut. Jag har lite mer kompisar nu.”

Jag fyller på med allt som jag kan och lite till, men försiktigt.

”Vad tycker du om din fröken då?” frågar Andy vidare

”Jo, jag tycker att hon kanske är lite sträng ibland, särskilt när hon blir sur. Men hon är ändå ganska bra tycker jag.”

”Tycker du inte att hon är alldeles för sträng?!”

”Jo... ibland tycker jag hon är alldeles för sträng faktiskt...”

”Hur är det med Tobbe då?”

”Vilken Tobbe menar du...”

”Tobbe, din kompis i tvåan!”

”Jaha, den Tobbe... jo, det är ganska bra. Han är lite oschysst ibland tycker jag, men för det mesta har vi rätt kul”

Andy ser nöjd ut med svaren och fortsätter:

”Vad tycker du om eran nya lägenhet då?”

”Jag tycker den är bra. Jag tycker om mitt rum. Jag har inte mätt, men jag tror att det är lite större än mitt förra rum. Jag har bra plats med mina saker nu. Och jag har ett bra skrivbord som jag kan sitta under när jag är ledsen och vill vara ifred. Vi bor närmare parken nu också. Fast det är dåligt att det inte finns någon hiss.”

Det blir lite tyst. Jag väntar lite.

”Kan inte jag komma hem till dig i övermorgon och hälsa på?” fortsätter Andy med en förväntansfylld röst.

”Är du inte klok?! Du jobbar väl ändå inte på lördagar?! Då måste jag fråga mamma. Hon kanske inte skulle gilla att du bara kommer så där och hälsar på mitt på en lördag! Fast det är ingen kod till våran dörr nu...”

”Jomen, kan inte jag komma och hälsa på hos dig i övermorgon?”

”Nej men det är ju lördag! Varför ska du göra det?”

”Jag vill bara komma hem och se hur du har det där hemma hos dig och hur ni trivs i den nya lägenheten”

”Men du jobbar väl ändå inte på lördagar!? Förresten Vad har du för jobb egentligen?”

Andy lever sig in i sin roll med omsorg, men kan ändå inte låta bli att skratta åt hur tokigt allt låter. Han ligger på rygg, och huvudet när nästan ner till golvet där han hänger upp och ner från soffkanten och tröjan glipar på magen.

Han sätter sig upp, tittar på mig och svarar...”Jag jobbar med att prata med barn om hur de har det i skolan och hur de mår hemma och sånt... Det är ett väldigt roligt jobb faktiskt!”

Maria Bark
Familje- och nätverksterapeut
Norrköpings Nätverkslag
2013-11-12

Nordic Family Therapy & The Future

**Den 10ende nordiska kongressen i familjeterapi
10th Nordic Family Therapy Congress
13.-16. augusti/13.-16. August 2014
Hotel Caribia, Kongressitajaja 1, 20540 Turku, Finland**

Nordic Family Therapy & The Future

**www.familytherapyfuture.fi
Finnish Family Therapy Association**

RETURADRESS:

SFT

c/o Anita Blom af Ekenstam
Ringvägen 47b
181 51 Lidingö

www.sfft.se

KALENDARIUM

3 DECEMBER

KOLLABORATIVA FÖRSÖK,
MEXIKANSKA KRYDDOR &
KUBANSKA CIGARRER

ETT SYSTEMCAFÉ MED MATZ SPARRMAN,
CARIN LINDGREN, BO LUNDBLAD OCH
BO GUNNARSSON, S:T LUKAS SKELLEFTEÅ,
SOM GER ÅTER- OCH UTBLICKAR FRÅN
INTERNATIONAL SUMMER INSTITUTE 2013 I
MEXICO.

VI BJUDER PÅ SMÖRGÅSFIKA!

FAMILJETERAPIFÖRENINGEN I VÄSTERBOTTEN,
VFFT, BUPs PERSONALRUM, SKELLEFTEÅ
LASARETT KL.18.30

JANUARI 2014

KURSSTART FAMILJETERAPIUTBILDNING
ÄRNFAST & KIO KONSULT AB
WWW.ARNFAST-KIO-KONSULT.SE
STUVSTA

28-29 JANUARI

START PÅ INTERAKTIV
ARBETSLEDARUTBILDNING MED JOCELYNE
KORMAN OCH AVIVA SUSKIN-HOLMQUIST
WWW.SIKT.NU
MALMÖ

30-31 JANUARI

FÖRÄNDRINGSARBETE – PRAKTIKBASERAD
EVIDENS, SCOTT MILLER
WWW.GCK.NU
GÖTEBORG

10-11 FEBRUARI

COACHING FÖR HÅLLBARA LÖSNINGAR, PETER
SZABO
WWW.SIKT.NU
MALMÖ

14 MARS

STRESSDAG MED ALEKSANDER PERSKI
WWW.MARELD.SE
STOCKHOLM

19 MARS

DFF:s ÅRSMÖTE, I ANSLUTNING ANNE ÖFSTI
FÖRFATTARE TILL PARRELATIONER, KÄRLEK,
INTIMITET OCH SAMLEVNAD I EN
BRYTNINGSTID.
DALARNAS FAMILJETERAPIFÖRENING
WWW.SFFT.SE/DFF/DALKAL.HTM

24-28 MARS

SIGNS OF SAFETY, ANDREW TURNELL
WWW.SIKT.NU
MALMÖ

28-29 APRIL

VAD FUNGERAR I TERAPI? SCOTT MILLER
WWW.SIKT.NU
MALMÖ

5-7 MAJ

BASKURS I LÖSNINGSFOKUS
HARRY KORMAN
WWW.SIKT.NU
MALMÖ

13-16 AUGUSTI

NORDIC FAMILY THERAPY & THE FUTURE
NORDISK FAMILJETERAPIKONGRESS
WWW.FAMILYTHERAPYFUTURE.FI
ÅBO, FINLAND

28-30 AUGUSTI

BASKURS I LÖSNINGSFOKUS
HARRY KORMAN
WWW.SIKT.NU
MALMÖ

22-23 OKTOBER

VETENSKAPLIGT SYMPOSIUM
(MER INFORMATION KOMMER)
FAMÖS I SAMARBETE MED SFFT
WWW.SFFT.SE
LINKÖPING

ANNONSERA I SFT – SVENSK FAMILJETERAPI. HELSIDA 4 000 KR, HALVSIDA 3 000 KR

KVARTSSIDA 2 000 KR PLATSANNONS KVARTSSIDA 4 000 KR.

NÄSTA NUMMER KOMMER UT I BÖRJAN AV MARS. MANUSSTOPP 15/2

KONTAKTA REDAKTIONEN SFTRED@TELIA.COM